

Allochtone kinderen met gedragsproblemen

1. Introductie

Eigenlijk gaat het bij allochtone kinderen om kinderen waarvan de ouders niet in Nederland geboren zijn. Dat is een discutabele aanduiding, omdat in 2006 veel van de ouders van deze kinderen wel in Nederland geboren zijn en de meeste kinderen zelf ook geboren Nederlanders zijn. Het gaat dan om een tweede of derde generatie. Omdat de integratie van migranten in de Nederlandse samenleving nog niet is geslaagd en er sprake is van veelal geïsoleerd levende bevolkingsgroepen, is het nog steeds gerechtvaardigd te spreken over allochtone kinderen in de zin dat ze het Nederlands niet als moedertaal hebben en een niet-westerse culturele achtergrond hebben. Vanuit het feit dat het Nederlands niet hun moedertaal is, ze andere culturele achtergronden hebben en veelal niet geïntegreerd zijn in de Nederlandse samenleving, kunnen er sociaal-emotionele problemen bij deze kinderen ontstaan. Daarbij is het natuurlijk zo dat aangeboren persoonlijkheidsproblemen, net zoals bij Nederlandse kinderen, ook bij hen voor kunnen komen. Ook bij deze kinderen zijn er onderling grote verschillen m.b.t. de aangeboren persoonlijkheidskenmerken. Met betrekking tot dat laatste verschillen ze niet van de autochtone kinderen. Bij autochtone kinderen is er een toename van gedragsproblemen en dat is ook het geval bij allochtone kinderen.

2. Omschrijving

Wanneer we spreken over allochtone/anderstalige kinderen, dan hebben we het over alle kinderen die een andere taal dan het Nederlands als moedertaal hebben. Voor deze kinderen is Nederlands de tweede taal die ze veelal op school moeten verwerven. Het feit dat een kind 'anderstalig' is (of ook wel: twee-(en soms meer-)talig, kan (en mag) niet beschouwd worden als probleemgedrag. Anderstalige kinderen zijn op de eerste plaats kinderen. Kinderen die net als Nederlandse kinderen probleemgedrag kunnen vertonen (of niet).

Hoewel anderstalig zijn op zich geen gedragsprobleem is en veel anderstalige kinderen ook geen gedragsprobleem vertonen (hoewel het mogelijk is dat ze wel een probleem hebben, maar dat dit niet uiterlijk door de leerkracht wordt waargenomen), is het mogelijk dat een allochtoon/anderstalig kind, juist vanwege het feit dat het een andere moedertaal heeft dan het Nederlands, probleemgedrag gaat vertonen. Uit onderzoek is komen vast te staan dat dit probleemgedrag een aantal verschillende vormen kan aannemen.

Deze kinderen hebben (vaak) niet alleen een andere moedertaal dan het Nederlands. Veel meer zijn ze afkomstig uit een etnische (en culturele) minderheidsgroep. Wanneer we praten over alle kinderen in Nederland die niet het Nederlands als moedertaal hebben, vallen hier ook onder de geadopteerde kinderen, Molukse, Surinaamse, Antilliaanse, Turkse, Marokkaanse, Chinese kinderen. Kortom: kinderen uit alle streken van de wereld, die om uiteenlopende redenen in Nederland zijn komen wonen en die de meest uiteenlopende achtergronden hebben. Het zou dus volkomen onjuist zijn al deze kinderen over één kam te scheren.

Nu nadrukkelijk is aangegeven toch vooral goed te kijken naar ieder anderstalig kind als individu met dito achtergrond, kunnen we wel constateren dat al deze kinderen gemeen hebben dat ze tot een van de minderheidsgroepen in Nederland behoren. Wanneer we op die wijze naar hen kijken, is het mogelijk een aantal gemeenschappelijke zaken te noemen, van waaruit probleemgedrag 'verklaard' kan worden.

Marokkaanse en Turkse kinderen

Veel van wat in dit orthobeeld wordt beschreven, heeft specifiek betrekking op deze kinderen. Daarmee wordt overigens niet het denkbeeld bevestigd dat deze kinderen in alles op elkaar lijken: Marokko en Turkije liggen een enorm eind uit elkaar en hebben beide een totaal andere geschiedenis. Bovendien maakt het een wezenlijk verschil of een kind van het platteland of uit de stad komt (het verschil daartussen wordt groter geacht dan het verschil tussen het leven in een stad daar en het leven in de stad hier). Marokkanen en Turken kan men vaak wel in dezelfde wijk tegenkomen. Voor Marokkanen geldt dan nog specifiek het verschil tussen Berberssprekende en Marokkaans-Arabischsprekende mensen. Voor Turkse kinderen maakt het uit of ze islamitisch dan wel christen zijn. Al met al voldoende redenen om heel goed te kijken naar de achtergrond van ieder Marokkaans en Turks kind.

Surinaamse kinderen

Dit orthobeeld is ook te gebruiken voor deze kinderen, voor zover het betrekking heeft op het behoren tot een minderheidsgroep en de eventueel daaruit voortvloeiende problemen.

Molukse kinderen

Molukse kinderen hebben een totaal andere achtergrond dan de zogenaamde migrantenkinderen. Ook de reden van hun komst naar Nederland is een totaal andere dan die van bijvoorbeeld Turkse kinderen. Molukse kinderen in een zogenaamde Molukse wijk, waar het leven nog sterk bepaald wordt door 'oude' tradities, normen en waarden. In toenemende mate

evenwel gaan Molukkers buiten de woonwijk wonen of/ten trouwen met Nederlanders. Dat daarmee een zekere 'verwestering' optreedt binnen deze gezinnen, is duidelijk. Toch zijn deze Molukse kinderen (ook uit gemengde huwelijken) daarmee nog geen Nederlandse kinderen geworden.

Integratieproblematiek en acculturatieproblemen

In 2005 meldden de Amsterdamse scholen groeiend wangedrag bij gefrustreerde allochtone leerlingen. Vooral Marokkaanse kinderen zijn somber over hun toekomst, ontwikkelen een antiwesterse houding en reageren zich af op mensen en dingen in de Nederlandse samenleving. Zelfs in groep 7 en 8 was een radicalisering van de kinderen merkbaar. Als men de aansluiting gaat missen met de Nederlandse samenleving dan gaat men zich meer richten op de moslimidentiteit. Dat gaat vaak gepaard met antiwesterse denkbeelden en intolerantie t.o.v. homo's, moderne vrouwen, etc. Men stelt o.a. een toenemende verruwing vast tussen de kinderen onderling. In de leeftijd van 15 tot 35 jaar zijn de allochtone mannen in de criminaliteitscijfers meer vertegenwoordigd dan de autochtonen. In de regio Haaglanden bleek dat er in 2005 tegen 73 van iedere 1000 Marokkaanse jongeren een proces verbaal te zijn opgemaakt. Bij Antilliaanse jongeren was dat 60 van de 1000 en bij autochtone jongeren ligt dat op 15 van de 1000. In het algemeen is het opvallend dat de laagopgeleiden ook ernstig zijn oververtegenwoordigd.

Het vinden van een evenwicht tussen de cultuur van herkomst en de cultuur van aankomst of de omringende cultuur wordt ook wel acculturatie genoemd. De invloed van beide culturen op de ontwikkeling van een kind kan tot problemen leiden.

Vooral zaken als eerbaarheid, groepssolidariteit en de mannelijke autoriteit over vrouwen en kinderen kan problemen op leveren in westerse samenleving.

Zie in dat verband ook het cultural change syndrome op blz. 42 en 806.

Een extra diagnosetip

U kunt de specifieke diagnosemiddelen die bij dit orthobeeld horen gebruiken, maar u kunt ook de meer algemene diagnosemiddelen uit deze orthotheek hanteren. Zie daarvoor de opzet voor de gedragsdiagnose zoals weergegeven op pagina 21 t/m 40 en dan de diagnosemiddelen:

- diagnosezoekwijzer op pagina 22
- diagnosehulp 1 op pagina 29-33
- diagnosehulp 2 op pagina 34-36
- diagnosehulp 3 op pagina 37
- diagnosehulp 4 op pagina 38-40

Diagnostische vragenlijst Allochtone kinderen

Naam/groep:

Geboortedatum:/ingevuld op:/ingevuld door:

Onderstreep wat van toepassing is en geef eventueel op de witregels toelichtingen/aanvullingen.

1. Ik-trek

1.1 Welke basale, misschien wel aangeboren karakterkenmerken heeft het kind. Noem daarbij evenveel gewenste als ongewenste kenmerken van de ik-trek:

1.2 Op welke leeftijd is het kind naar Nederland gekomen of is het kind hier geboren?

1.3 Indien van toepassing: Heeft het kind schoolgegaan in het land van herkomst?

1.4 Hoe zijn de leerprestaties van het kind? Zijn er bepaalde moeilijkheden met bepaalde cognitieve activiteiten/vakken?

1.5 Is het kind vaak moe, ziekelijk of lusteloos?

1.6 Hoe gaat het kind om met gezag? Luistert het naar de/alle leerkrachten, is het voldoende gehoorzaam?

2. Ik-taalontwikkeling

2.1 Hoe is het taalontwikkelingsniveau van het kind m.b.t.:

- woordenschat:
- taalbegrip:
- taalgebruik:

3. Ik-zelfbeeld

3.1 Welk type zelfbeeld heeft het kind: reëel positief, reëel negatief, verondersteld vermogen, verondersteld onvermogen, diffuus. Zie bijlage 8.2 op blz. 370 en verder.

4. Ik-socialiteit

4.1 Welke sociale gedragsproblemen vertoont het kind?

4.2 Wordt/is het kind opgenomen in de groep?

4.3 Hoe kijken de andere kinderen uit de groep aan tegen het kind?

4.4 Wordt het anderstalige kind door anderen 'bemoederd'? D.w.z. worden er antwoorden voor hem/haar gegeven; wordt werk uit handen genomen?

5. Ik-erotie

5.1 Is het kind in staat zijn/haar gevoelens te uiten?

6. Thuiskenmerken

6.1 wat is het basikenmerk van het gezin van het kind;

- verwesterd/westers
- gematigd islamitisch
- streng islamitisch

6.2 Hoe is de thuissituatie? Wie behoren er tot het gezin? Bij welke personen ligt de opvoedingsverantwoordelijkheid?

6.3 Is bekend of in de straat, de wijk waar het kind woont, sprake is van openlijk of bedekt racisme?

6.4 Heeft het kind thuis een grote verantwoordelijkheid voor het huishouden, opvoeding van broertjes en zusjes, contacten met buiten (tolk bij huisarts, enz.)?

6.5 Zijn de ouders van de leerling in staat het kind te helpen een plaatsje te veroveren als buitenlands kind in Nederland?

6.6 Hebben de ouders voldoende gezag over het kind?

6.7 Kunt u direct met de ouders communiceren over het kind?

7. Schoolkenmerken

7.1 Hebt u voldoende positief ontspannen contact met het kind?

7.2 Hoe is uw gedrag? Treedt u vaak autoritair of juist heel democratisch op?

7.3 Hoe is uw kennis van het volk, de cultuur en het land van de betreffende leerling?

7.4 Hoe is uw instelling, uw houding ten opzichte van de groep waaruit de leerling afkomstig is?

7.5 Is er voldoende ordening en structuur in de klas? Zijn de klassenregels duidelijk? Weten de kinderen wat er gaat gebeuren?

7.6 Worden er in de klas regelmatig onderwerpen aan de orde gesteld die betrekking hebben op de situatie waarin allochtone/buitenlandse (en Nederlandse) leerlingen samen verkeren? Of onderwerpen uit de 'cultuur' van de minderheden?

7.7 Wat doet u concreet aan integratie-activiteiten?

7.8 Is de taak/het werk qua inhoud afgestemd op het niveau en de belangstelling van het kind?

Aanvullende gegevens:

3. Diagnose

Zoals reeds aangegeven in het voorafgaande, is er bij dit orthobeeld geen sprake van één soort probleemgedrag. Veel meer gaat het hier om de bron waaruit probleemgedrag verklaard kan worden.

Daarover hier kort het volgende: van anderstalige kinderen wordt gezegd dat ze opgroeien tussen (maar beter is: in) twee culturen. Voor sommigen van hen levert dit de nodige problemen op: normen en waarden thuis en op school kunnen conflicteren, onzekerheid over hoe het hoort; dat alles kan uitmonden in het niet meer weten wie je bent of waar je staat. Met andere woorden: in een 'ge-/verstoord' zelfbeeld. Probleemgedrag dat in de praktijk het meest veelvuldig wordt geobserveerd, is:

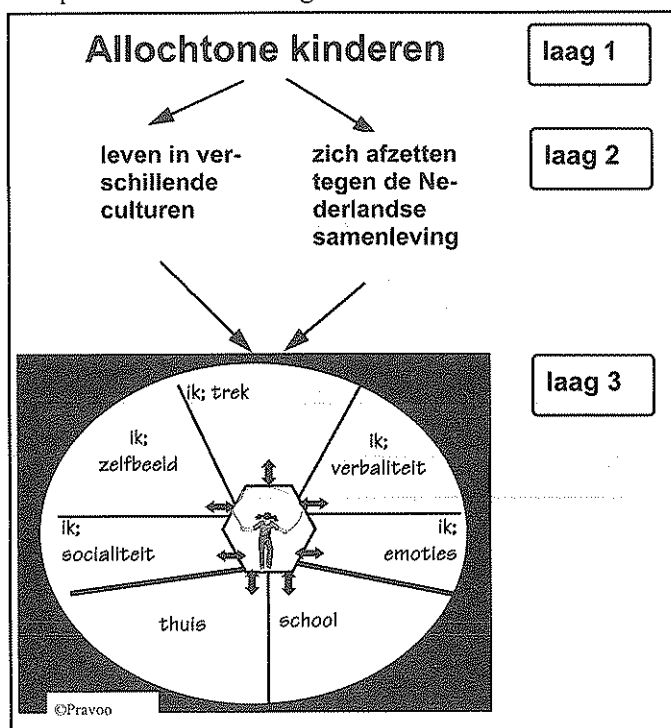
- onverschilligheid,
- apathie,
- opstandigheid,
- agressie,
- ongehoorzaamheid,
- clownesk gedrag,
- Isolatie,
- teruggetrokkenheid.

Diagnosemiddelen zijn:

- Voor het observeren/vaststellen van het zelfbeeld kunt u terecht op bijlage 8.2, blz. 370 en verder.
- Zie voor specifieke gedragsproblemen ook de specifieke diagnosemiddelen zoals weergegeven in het overzicht op pagina 22.
- Maak gebruik van de vragenlijst op pagina 217.

4. Verklaringen

In het voorafgaande is reeds aangegeven dat het leven in verschillende culturele omgevingen voor kinderen tot problemen met de eigen identiteit kunnen leiden.

Ben je nou Marokkaan of Nederlander of allebei?

Probleemgedrag bij allochtone kinderen kan verklaard worden vanuit het gegeven dat het hier een kind betreft dat opgroeit in twee culturen, grofweg: de thuiswereld en de wereld op school.

De wereld thuis waar veelal niet-Nederlandse normen en waarden in de opvoeding gelden en de wereld daarbuiten (voor een groot deel op school) die vaak tegenstrijdige, maar bijna altijd verschillende, normen blijkt te hanteren. Via de opvoeding leert een kind al die uitingen, gedragingen, normen en waarden die vanuit de cultuur belangrijk worden gevonden. Voor een buitenlands kind, wiens ouders nog maar betrekkelijk kort in Nederland wonen (en soms ook nog voor 'tweede generatie'-ouders), betekent dit veelal een opvoeding volgens de cultuur van het land van herkomst. Soms zelfs meer rigide gehanteerd dan in dat land op dit moment gebruikelijk is. Uit angst voor het onbekende worden eigen normen en waarden soms immers nog strakker 'geleefd' (Denk ook aan de Nederlandse kolonies in Canada!). De opvoeding op school wordt bepaald door westerse c.q. Nederlandse cultuurpatronen. Algemeen aanvaard is immers het idee van de school/het onderwijs als vertegenwoordiger en overdrachtgever van in de (Nederlandse) maatschappij belangrijk geachte culturele normen en waarden. Naast de leermiddelen en het schoolwerkplan, is het met name de onderwijsgevende die hierbij een zeer grote rol vervult (De leerkracht als typische vertegenwoordiger van de middle-class norm!). Voor de anderstalige leerling kan de confrontatie in en door het onderwijs met een andere 'cultuur' dan hij/zij van huis uit kent, een enorme schok betekenen en veel verwarring veroorzaken over de vraag 'wie ben ik?' en 'aan welke eisen en verwachtingen moet (en kan) ik voldoen?' Een voorbeeld kan het bovenstaande illustreren. Binnen de (generaliserend gesproken) mediterrane opvoeding wordt het kind onder meer opgevoed tot lid van de gemeenschap. Niet zozeer het individu telt, dan wel de plaats en de rol van het 'ik' in de gemeenschap. Dat komt onder meer tot uiting in de 'regel' dat een individu door zijn/haar gedrag niet de groep te schande mag maken.

In de Nederlandse samenleving (en dus ook op school) staat het individu veel meer voorop: individuele prestaties worden gevraagd, individuele meningen moeten worden gegeven. Veel meer het jezelf onderscheiden van anderen dan het functioneren in de klas-gemeenschap staat voorop. Uit dit voorbeeld zal duidelijk zijn geworden, dat inderdaad verschillende, zelfs tegenstrijdige, eisen worden gesteld en dat deze zogenaamde 'cultuurverschillen' dieper gaan dan het wel/niet eten van varkensvlees. Naast het gegeven dat een kind, opgroeiend in twee culturen, identiteitsproblemen kan krijgen, is er nog een andere belangrijke bron van moeilijkheden: de omgeving van het kind. Daarbij noemen we twee belangrijke factoren:

- de veelal lage sociaal-economische status van het gezin waaruit het kind voortkomt;
- de racistische tendensen in de Nederlandse maatschappij.

Negatieve beeldvorming bij de Nederlanders betreffende de verschillende minderheidsgroepen, blijkt een negatieve invloed te hebben op het zelfbeeld dat een buitenlands kind heeft. Een kind dat om zich heen ervaart dat de 'thuiscultuur' op (vrijwel) geen enkele wijze erkenning krijgt, zal het moeilijk vinden de waarde daarvan hoog te houden. Een kind dat bovendien ervaart dat het wordt uitgescholden, juist vanwege zijn/haar eigen afkomst, zal het helemaal moeilijk krijgen. En bij deze discriminatie spelen beide genoemde factoren een rol.

Tenslotte: wie helpt het kind met genoemde problemen? De ouders, en vaak zeker de moeder, zijn meestal onvoldoende in staat het kind bij te staan omdat ze zelf onvoldoende vertrouwd zijn met de Nederlandse maatschappij. En ook voor Nederlanders, bijvoorbeeld de onderwijsgevende, is het een moeilijk terrein; al was het alleen maar doordat onbekendheid met de thuiscultuur van een kind het vrijwel onmogelijk maakt in te schatten waar de knelpunten liggen. Kortom: een anderstalig kind staat er vaak alleen voor.

Daarnaast is anno 2006 kenmerkend voor veel allochtone kinderen het afzetten tegen de Nederlandse samenleving. Ook leerkrachten in het basisonderwijs komen daar uitingen van tegen. Vanuit de schijf van zeven gelden dan als verklaringen ook nog de taalachterstanden. Een laatste bron van probleemgedrag die we hier willen noemen, is de tweetaligheid. De taalontwikkeling van een anderstalig kind in zijn moedertaal wordt vaak vroegtijdig onderbroken. In tegenstelling tot (de taalontwikkeling) bij een Nederlands kind, waarbij op school wordt voortgebouwd op wat thuis is begonnen, wordt een anderstalig kind op 4-, 5-jarige leeftijd een nieuwe taal geleerd. De gevolgen hiervan zijn (kunnen zijn) tweërlei:

- meerdere begrippen (bijvoorbeeld met betrekking tot het verwoorden van gevoelens) worden in beide talen niet beheerst;
- verwarring over de inhoud van woorden die in twee talen synoniem zijn (neem bijvoorbeeld gezin/familie). Die woorden kunnen een totaal andere gevoelswaarde hebben in beide talen.

Met andere woorden: het tweetalig zijn, kan voor een anderstalig kind moeilijkheden opleveren, omdat de taal als belangrijk middel tot expressie en communicatie ontoereikend is.

Tenslotte moet nog gewezen worden op het verminderde toezicht en sturing van de ouders van allochtone kinderen en dan met name de jongens. Veel kinderen leren niet meer om te gaan met grenzen.

5. Begeleiding

Noteer de gekozen handelingsplaninhouden in het formulier op pagina 44.

5.1 Begeleiding; technieken

Bij de begeleiding van deze kinderen kunt u ook orthopedagogische technieken toepassen. Zie voor de opsomming pagina 49-118.

Bruikbaar voor deze kinderen zijn de basistechnieken:

- 0-1 visualiseren op pagina 51; laat het kind op plaatjes zien wat zijn problemen zijn, hoe anderen daarop reageren, etc.
- 0-2 het oefenen van het gewenste gedrag, zie blz. 55.

Daarnaast zijn bruikbaar de volgende technieken:

- 2-2 verbaliseren op blz. 72;
- 2-3 de totaalaanpak van blz. 72;
- 3-1 individuele gesprekken, zie blz. 79;
- 3-24 de zelfbeeldbegeleiding, zie blz. 108;

5.2 Begeleiding; aanvullende mogelijkheden

Uitgangspunt wat betreft de algemene aanpak is niet dat we gaan proberen de Nederlandse (school-) werkelijkheid om te vormen tot een wereld die zoveel mogelijk lijkt op de 'thuis'wereld van het kind. Uitgangspunt is wel dat we het kind zo goed mogelijk helpen met het leren leven in twee culturen met respect voor de thuiscultuur.

In mei 2006 promoveerde Zwirs op een onderzoek waarin is aangetoond dat allochtone kinderen minder vaak specialistische hulp kregen voor bijv. ADHD, terwijl ze even vaak ADHD hebben als autochtone kinderen. Ouders van allochtone kinderen gaan minder vaak met hun kind met gedragsproblemen naar hulpverleningsinstanties hetgeen een van de verklaringen kan zijn dat de ernst van de gedragsproblemen bij allochtone kinderen vaak aanzienlijk is en de school als eerste in handelingsverlegenheid zit.

0. De basisbenadering

0.1 Respect tonen

De basisbenadering van allochtone kinderen met gedragsproblemen is een combinatie van respect en gezag. Respect betekent dat u interesse toont in de leefwereld van het kind t.a.v. wat hij buiten school doet, wat de gewoonten zijn, hoe zijn familiebanden zijn, hoe zijn geloofsbeleving is, wat de inhoud is van de feestdagen, etc.

Het is dus belangrijk om te investeren in persoonlijke contacten in de vorm van even praten met het kind, terugkomen op wat het kind u vertelde zodat het kind merkt dat u echt geïnteresseerd bent en ook meeleeft met het kind.

Dat betekent veel vragen stellen en terugkomen op dingen die u van het kind weet en een band opbou-

wen. Soms hebben leerkrachten daar moeite mee omdat het kind ook al zo moeilijk is.

Daar moet u overheen stappen en vanuit uw kant toch positief contact met het kind blijven opnemen.

Het is belangrijk om bij de kinderen met gedragsproblemen een huisbezoek af te leggen, waarbij het kind ook zelf aanwezig moet zijn. Vraag de ouders om toestemming voor zo'n bezoek. Als de school voor de allochtone ouders een contactpersoon heeft, is het aan te bevelen die ook mee te nemen. Zorg in elke geval dat er iemand is die kan tolken als dat nodig is.

0.2 Duidelijk gezag

Het tweede basale kenmerk is dat u duidelijk laat zien dat u de baas bent. Hanteer duidelijke regels en houdt het kind daaraan. Zie over de klassenregels pagina 439 en verder van deze orthotheek. Wees daar zeer consequent in en betrek de ouders er ook snel bij als duidelijk wordt dat het kind een probleem heeft met het accepteren van het gezag op school.

0.3 Inburgeringsactiviteiten

Let op waar de cultuur van het allochtone kind botst met die van de school en leg duidelijk uit wat u op school verlangt van het kind. Leg ook uit dat het thuis andere normen mag hanteren, maar:

- op school is een vrouwelijke leerkracht gelijkwaardig aan een mannelijke leerkracht;
- op school accepteren we geen hatelijke opmerkingen naar elkaar en geen veroordeling van elkaars culturen.

Zorg er voor dat in uw wereldoriëntatie-activiteiten de basale kenmerken van de Nederlandse samenleving aan de orde komen. Het spreekt vanzelf dat het kind ook de ruimte moet krijgen om zich over zijn eigen cultuur te uiten.

0.4 Specifieke gedragsproblemen

Bij specifieke gedragsproblemen kunt u gebruik maken van de andere orthobeelden. Als allochtone kinderen agressiegedrag vertonen of faalangstig zijn, kunt u de desbetreffende orthobeelden raadplegen en keuzen maken t.a.v. de inhoud op basis van wat u weet wat het voor kind kan betekenen in twee culturen te leven.

Het is daarbij belangrijk te realiseren dat niet alle gedragsproblemen van allochtone kinderen met de problematiek van de twee leefwerelden te maken hebben. Er zijn immers ook veel allochtone kinderen zonder gedragsproblemen. Dat laatste betekent dat allochtone kinderen ook vanuit een ik-trek gedragsproblemen kunnen hebben en daarin niet veel verschillen van autochtone kinderen. Ze kunnen karakterstoornissen of persoonlijkheidsproblemen hebben. Daarom is het gerechtvaardigd om niet alles te bezien van de alloch-

tone achtergrond en gewoon gebruik te maken van de andere orthobeelden.

De andere begeleidingsmogelijkheden

1. Zorg voor duidelijke (gedrags)regels in de klas/op het schoolplein. Wees duidelijk over wat nog wel/niet meer acceptabel is. Wees zoveel mogelijk consequent in het hanteren van die regels (bijvoorbeeld: te laat komen, gymkleding, slaan). Wees erop bedacht dat u voor buitenlandse kinderen, uit soms onterechte lankmoedigheid, niet te veel uitzonderingen toestaat. Zie voor concrete uitwerkingen van dit uitgangspunt het orthobeeld Klassenregels op pagina 439 en verder.

2. Zorg voor duidelijkheid wat betreft de structuur van een dag, maar ook van een schoolweek, -jaar. Denk bijvoorbeeld aan onze schoolvakanties die, gekoppeld aan de christelijke feestdagen, lang niet altijd even logisch hoeven te zijn voor, bijvoorbeeld, islamitische kinderen.

3. Zorg ervoor dat voor speciale schoolactiviteiten, zoals bijvoorbeeld een schoolreisje waarvoor geld van de ouders wordt gevraagd, vooraf door alle leerlingen kan worden gespaard. Eventueel: stel een klein noodfonds in, waaruit een bijdrage in de kosten kan worden gegeven. Voorkom in ieder geval dat kinderen bij speciale activiteiten door een financiële oorzaak 'buiten de boot vallen'.

4. Draag zorg voor een goede school-, klassenorganisatie. Probeer leerkrachten die zich speciaal bezighouden met anderstalige leerlingen, zoveel mogelijk in de klas te halen. Dit voorkomt dat de kinderen uit de klas gehaald worden, zich daardoor, soms, een uitzondering voelen, en het draagt er toe bij dat o.a. het extra onderwijs beter zal aansluiten bij uw eigen onderwijs.

5. Probeer het taalonderwijs voor een groot deel luister- en spreekonderwijs te laten zijn en niet voor het grootste deel schrijf- en leesonderwijs. Alle kinderen, en dus zeker ook buitenlandse kinderen, moeten in staat zijn hun gedachten en intenties te verwoorden. Taalonderwijs moet als een van de belangrijkste doelstellingen hebben: kinderen in staat stellen te communiceren. Bovendien gaat het erom dat migrantenkinderen taal leren binnen concrete taalgebruikssituaties en niet aan de hand van plaatjes.

6. Besteed door middel van kringgesprekken, rollenspelen en projecten aandacht aan het thema 'wie ben ik?', 'kijk op jezelf', evenals aan het specifieke probleemgedrag van de buitenlandse leerling.

7. Wees bedacht op negatieve uitlatingen met betrekking tot cultuur en specifieke uitingvormen van de anderstalige leerlingen door andere kinderen. Geef

duidelijk aan dat het in uw klas/school niet is toegestaan anderen (negatief) te beoordelen op grond van hun uiterlijk/afkomst. Het is eventueel mogelijk deze regel op te nemen in het schoolreglement met een verwijzing naar de Rechten van de mens.

8. Toon in eigen houding en gedrag een positieve instelling ten opzichte van onze multiculturele samenleving. Dit is mogelijk door u bijvoorbeeld enthousiast uit te laten over de bijzondere groente die u kocht op de markt bij een Turks kraampje; de mooie muziek die u hoorde op de Marokkaanse feestavond; de gastvrijheid die u hebt ervaren in de Molukse wijk; de hulpvaardigheid van de Italiaan bij de autopech, enzovoort.

9. Probeer in uw onderwijs (meer) uit te gaan van de interculturele onderwijsgedachte. Als de doelstelling daarvan omschreven kan worden als 'kinderen leren samenleven en -spelen', dan zitten daaraan twee kanten:

- aandacht voor vooroordelen en discriminatie;
- aandacht voor een andere kijk op de zaken dan de Nederlandse.

Als het goed is, voorkom je met het tweede aandachtspunt het eerste al een heel eind. Toch zal expliciet aandacht voor het eerste voorlopig niet mogen ontbreken.

Er zijn verschillende materialen op de markt waarmee dit gedaan kan worden (zie ook de materialenlijst aan het einde van dit hoofdstuk). Het gevaar van een eenmalig project blijft natuurlijk dat er voor de rest van het jaar niets meer 'aan gedaan wordt', waardoor de doelstelling nooit gehaald wordt. Beter is het om daarnaast attent te blijven op incidenten, actuele gebeurtenissen (in of buiten school) en die aan te grijpen als onderwerp voor bijvoorbeeld een kringgesprek.

Voor wat betreft dat meer mondiaal/intercultureel maken van uw onderwijs: lang niet altijd is het nodig of goed om alleen de 'andere kant' van het wonen in Marokko (indien er een Marokkaanse leerling in uw klas zit) te behandelen. Vaak zal die vergelijking negatief uitvallen voor Marokko. Van veel groter belang is het om aan te geven dat alle mensen wonen, maar dat de wijze waarop verschillend kan zijn, afhankelijk van klimaat, bestaansvorm, enz.

10. Wees u bewust van vooroordelen die verwerkt zitten in de leerstof. Ontzenuw die vooroordelen in elk geval. Dat wil zeggen dat u ze zo veel mogelijk moet bespreken en moet becommentariëren.

11. Betrek de ouders bij de school door middel van informatieavonden, koffieochtenden, informele schoolactiviteiten. Zorg ervoor dat mededelingen in

de eigen taal worden doorgegeven: bij voorkeur mondeling, in ieder geval schriftelijk. Houd er rekening mee dat allochtone ouders minder snel met gedragsproblemen van hun kind naar hulpverleners gaan. Dat betekent dat het ook meer moeite kost hen te overtuigen van de gedragsproblemen van hun kind. Onder allochtone kinderen komt evenveel ADHD voor als bij autochtone kinderen en toch komt men ze minder tegen in het hulpverleningscircuits.

12. Indien aanwezig: werk zoveel mogelijk samen met de buitenlandse leerkracht. Overleg in ieder geval met haar/hem over het betreffende kind. Pleeg daarnaast ook overleg over de inhoud en aanpak van de lessen. Kunnen er soms gezamenlijk thema's worden behandeld? Is het mogelijk dat de buitenlandse leerkracht ook in uw klas een aantal lessen geeft aan alle leerlingen? Is er afstemming mogelijk wat betreft aanbieding en verwerking van de leerstof?

13. Bespreek met het kind dat ongewenst gedrag vertoont, dat u zich zorgen maakt en probeer te achterhalen waar voor het kind de knelpunten liggen. Dit zou kunnen gebeuren aan de hand van het verhaal: 'Karima' (zie blz. 223-224). In dat verhaal wordt een meisje opgevoerd, dat het moeilijk heeft met de tegenstrijdige eisen die thuis en op school aan haar gesteld worden, en dat soms moeite heeft uit haar woorden te komen. Dit verhaal zou, ingeplakt in een plakboek, aanleiding kunnen zijn tot het beschrijven van de verschillende incidenten die zich voordoen in het leven van die ene buitenlandse leerling. Niet altijd zou dit samen met de leerkracht hoeven te gebeuren. De leerling zou het ook als een dagboek kunnen beschouwen, waarin hij/zij door middel van aantekeningen (in de taal die hem/haar het meeste ligt!), tijdschriftfoto's, krantenartikelen, tekeningen, zijn/haar incidenten kan 'bijhouden'. Doel van al deze activiteiten is, door middel van de vraag: wat vond jij rot, vervelend, moeilijk aan die situatie en hoe ben je ermee omgegaan? te komen tot een eventueel andere, betere manier of een beter inzicht in die situatie.

Maatwerk

Vaak hebben kinderen met de kenmerken van dit orthobeeld ook nog allerlei andere vormen van gedragsproblemen. Er kunnen achter dit type probleemgedrag weer andere beelden schuilgaan. In dat geval is het belangrijk om die andere beelden erbij te betrekken. Soms blijkt het bij een bepaald orthobeeld eigenlijk om een ander soort probleem te gaan. Zie over deze vorm van maatwerk pagina 21-40.

14. Belangrijk is het begeleiden van de ontluikende en beginnende geletterdheid bij de kinderen in groep 1 en 2. Zie daarvoor de Pravoo brochure *Tussendoe- len geletterdheid*, een uitgave in de serie *Heel handi- ge hulpmiddelen*.

6. Ouderadvisering

Probeer met de ouders in gesprek te komen over de moeilijkheden van het kind. Doe dit in eerste instantie zoveel mogelijk op indirecte wijze. D.w.z. uw verhaal gaat niet over deze situatie, maar over een vergelijkbare situatie waarover u wel eens gehoord hebt. Geef aan dat u begrijpt hoe moeilijk het moet zijn een kind op te voeden in een 'vreemde' cultuur en dat u begrip hebt voor de moeite die een kind moet hebben met het veroveren van een plaatsje voor zichzelf. Zoek samen naar mogelijke oplossingen, of ene mogelijke aanpak voor dat soortgelijke probleem.

7. Meer lezen/websites

- Stevens, L.M. Anders denken en doen, Maklu 2004;
- Kayser, Denny, Interculturele sociale vaardigheden op de basisschool. De Tijdstroom Utrecht 1996.

Zie ook:

<http://www.mdelfos.nl/1996-matokko.pdf>

8. Bijlagen

Bijlage 8.1 Een verhaal;

Bijlage 8.2 Problemen in Gouda en andere plaatsen.

Bijlage 8.1 Een verhaal

Bij de begeleiding van kinderen met gedragsproblemen kan men gebruik maken van verhalen. In die verhalen komen kinderen voor die soortgelijke ervaringen, gedragsvormen en kenmerken hebben als het betreffende kind. Door middel van verhalen kan het gedrag voor het kind verduidelijkt worden, zodat het zich (nog meer) bewust wordt van zijn eigen gedrag. Ook kunnen in een verhaal oplossingen aangegeven worden. Verhalen kunnen in elk geval concrete mogelijkheden bieden om over het gedrag van het kind te spreken. Eerst via het gedrag van een ander kind, dan over het eigen gedrag. U kunt die verhalen zelf schrijven of zoeken.

Karima (vanaf 8 jr.)

Op blz. 223-224 geven we het verhaal van Karima. Met het anderstalige kind kunt u vragen bespreken als:

- vind jij dat Karima een bijzonder leven heeft?
- Zijn er dingen die jij net zo meemaakt?
- Zijn er bijzondere dingen die jij meemaakt, net zoals Karima, maar die niet in het verhaal staan?
- welke dingen vind jij het vervelendst?

Bijlage 8.2 Problemen in Gouda en andere plaatsen

In het blad J/M 4 tot 12 van december 2005 werd een opsomming geplaatst van problemen die autochtone kinderen in Gouda hebben gehad met Marokkaanse kinderen. Dat beeld van Gouda is in nog enkele andere steden vastgesteld.

Veel autochtone kinderen zijn niet gewend fysiek weerbaar te zijn. Ze zijn volgens het artikel in J/M opgevoed met redelijkheid en hebben geleerd ruzies met woorden op te lossen in plaats van met hun handen. Ze kunnen dan ook weinig doen als ze op straat worden lastiggevallen.

Marokkaanse kinderen en vooral de jongens groeien op in een straatcultuur waar je respect verwerft door een grote mond, een machohouding, lef en provocerend gedrag. Je moet in elk geval een superioriteitsgevoel uitstralen.

Die verklaring vanuit een bepaalde cultuur klinkt aanemelijk, maar het zonder aanleiding anderen lastig vallen, zou ook niet in Marokko worden getolereerd.

Er is landelijk gezien in een aantal plaatsen een toename van hinderlijk en overlastgevend gedrag van Marokkaanse jongens. Als uw school in een wijk staat met Marokkaanse kinderen dan is het volgende belangrijk:

- Bespreek met autochtone en allochtone kinderen ervaringen op dit gebied in de diverse groepen. Laat kinderen vertellen wat ze hebben meegemaakt of gezien;
- Leer autochtone kinderen hoe je er mee om moet gaan; zelfvertrouwen uitstralen (eventueel op judo gaan) of ze eventueel uit de weg gaan;
- Bekijk of u vanuit de school de ouders bij dit probleem kunt betrekken door het er met hun over te hebben;
- Zet eventueel gespreksgroepen van ouders op om ze tips te geven om het thuis bespreekbaar te maken;
- Stel allochtone contactouders aan, die de signalen van de school aan andere ouders door kunnen geven;
- Schakelen de wijkagent in en vraag om een dadergerichte aanpak uit te voeren;
- Overleg met de gemeente en samen met de overheid bekijkt u hoe u de veiligheid in de wijk aan kunt pakken.

Zie ook: *Marokkaanse lieverdjes, crimineel en hinderlijk gedrag onder Marokkaanse jongeren* van H. Werdmölder, uitgegeven bij Balans.

Karima

Karima is een meisje dat een bijzonder leven leidt. Hoe bijzonder, daarover gaat dit verhaal.

Karima staat 's morgens vroeg op. Het is maandag en ze gaat naar school. Voor ze weggaat, vraagt haar vader waar haar rode mutsje is. Ze is bijna vergeten haar rode mutsje op te zetten! Haar vader is een beetje boos op haar.

Hij zegt: 'Je mag nooit vergeten je muts op te zetten, hoor! En je moet hem de hele dag ophouden.'

Karima gaat naar buiten. Ze loopt de lange weg naar school.

Onderweg komt ze een paar meisjes tegen. De meisjes stoten elkaar aan. Karima hoort dat ze lachen. Lachen ze haar uit?

Om half negen gaat de schoolbel en Karima gaat naar haar klas. Als alle kinderen zitten, zegt de meester: 'Karima, zet jij ook even je mutsje af. Op school mogen de kinderen geen mutsje dragen, dat weet je toch.'

Karima herinnert zich wat haar vader heeft gezegd: Je mag nooit je muts afzetten. Ze vindt het erg vervelend dat de meester haar vraagt haar muts af te zetten. Hij kijkt erg streng en Karima is een beetje bang voor de meester. Omdat haar vader er nu niet is, zet ze haar muts dus maar af.

Karima begrijpt niet waarom haar vader en de meester zulke verschillende dingen zeggen.

In de pauze gaat Karima buiten spelen. Ze wil graag met de andere meisjes uit haar klas spelen. Ze vraagt aan Anneke: 'Mag ik meespelen?'

Anneke zegt: 'Ja, natuurlijk mag dat. Kom maar mee.'

Ze lopen naar een hoek van het speelflein. Daar staan Monique en Esther.

Anneke zegt: 'Karima wil met ons mee spelen. Wat gaan we doen?'

Monique zegt: 'Zullen we gaan knikkeren?'

Dat vinden Esther en Anneke een goed idee. Karima wordt rood. Zij heeft geen knikkers. Zij kan dus niet meespelen. De meisjes gaan knikkeren en Karima loopt langzaam weg. Ze vindt het erg

vervelend dat ze geen knikkers heeft. Haar vader vindt het niet goed dat ze knikkers koopt. Hij zegt: 'We kunnen ons geld wel beter besteden!'

Na de pauze zegt de meester: 'Zo jongens en meisjes, nu wil ik het met jullie eens hebben over ruzie maken. Jullie hebben vast en zeker allemaal wel eens ruzie, ieder kind heeft bijvoorbeeld wel eens ruzie met zijn vader of moeder. Wie van jullie wil daar iets over vertellen?' Karima hoopt dat de meester haar geen beurt geeft. Maar jawel hoor, daar vraagt de meester al aan haar: 'En Karima, heb jij wel eens ruzie met je vader of moeder?'

Karima wordt rood en ze zegt niets. Ze vindt dat de meester daar niets mee te maken heeft. Natuurlijk heeft ze wel eens ruzie met haar vader of moeder. Maar ze wil daarover niets vertellen. Haar vader zegt altijd dat de dingen die thuis gebeuren niemand iets aangaan.

De meester zegt: 'Kom, kom, Karima, je kunt het ons wel vertellen.' Maar Karima houdt haar mond dicht.

Tussen de middag eet Karima op school. Thuis gaat ze altijd staan als ze gaat eten. Haar moeder zegt dat het eten dan het snelst naar haar maag toegaat. Op school gaan alle kinderen op hun hoofd staan. Karima vindt dat erg lastig. Ze kan niet goed op haar hoofd staan en tegelijkertijd haar brood opeten. Toch doet ze het wel. De meester vindt het niet goed dat ze blijft staan als ze eet. Soms, als ze thuis eet, gaat ze ook wel eens per ongeluk op haar hoofd staan. Haar moeder wordt dan altijd een beetje boos. 'Doe gewoon, je bent nu thuis, die rare dingen van school moet je hier maar snel vergeten.'

Als Karima thuiskomt, heeft ze haar rode mutsje weer op. Ze vraagt aan haar moeder: 'Mag ik nog even buiten spelen?'

Haar moeder zegt: 'Je moet nog boodschappen doen. Daarna moet je me helpen bij het brood bakken. Je kunt nu dus niet buiten gaan spelen.'

Terwijl Karima naar de winkel loopt, denkt ze aan knikkers. Maar die staan niet op haar boodschappenlijstje.